

נועה יאיון

יועצת משפטית, החברה להגנת הטבע

ציטוט מומלץ

יאיון נ. 2017. הגיעו מים עד נפש – יש להסדיר את מעמד הציבור בניהול המשאב הציבורי של מים. *אקולוגיה וסביבה* 8(4): 93–94.

פעילי נחל תנינים מאמינים בכוחו של הציבור לפעול ולהשפיע על ניהול משאבי המים בישראל. הם פועלים במישור הציבורי והחינוכי ובקרב מקבלי החלטות כדי להוביל שיקום אקו-הידרולוגי לנחל תנינים ומציאת מקורות המים להשבת המים לנחל באדיבות: חיים לנחל תנינים – תושבים למען הנחל

הגיעו מים עד נפש – יש להסדיר את מעמד הציבור בניהול המשאב הציבורי של מים

9 בדצמבר, 2017

גיליון חורף 2017 / כרך 8(4) / ניהול משק המים

נקודת מבט

בעקבות משבר מים חריף שפקד את המדינה בשלהי העשור הקודם, החליטה המדינה, בצעד חריג, על הקמתה של ועדת חקירה ממלכתית לביחינת ניהול משק המים בישראל. ועדת החקירה, אחת מ-14 ועדות חקירה ממלכתיות בלבד שמונו מאז קום המדינה, ישבה על המדוכה כשנתיים, ובסופן הגישה את עיקרי מסקנותיה לממשלה.^[2] הוועדה מצאה שהגורמים המיידיים למשבר היו "במידה רבה סימפטומים לליקויים בסדרי ממשל".

הוועדה הדגישה את היעדרו של הציבור מתהליכי קבלת החלטות, וקבעה כי: "אחד הליקויים שתרם ללא ספק למשבר נעוץ בהיעדר שקיפות מספקת בכל הנוגע לבעיות שעמן מתמודד משק המים ובאי-שיתוף מספק של הציבור בתהליך קבלת החלטות".

לצורך תיקון הליקויים שפורטו, נדרש תיקון חקיקה, שיכניס שינוי משמעותי בניהול משק המים בישראל.

הצעת חוק ממשלתית לתיקון חוק המים (תיקון מס' 25, משנת 2012)^[1] הייתה אמורה לחולל שינוי בעיקר בכל הנוגע לקבלת החלטות בתחום המים, וכללה את הסדרת סמכויותיהם של שר האנרגיה והממשלה בקשר עם מדיניות המים, הוראת על הכנתן של תוכניות-אב שיתוו מדיניות ארוכת טווח למשק המים, והקימה מחדש "מועצת מים" ציבורית שתפקידה לייעץ לשר בכל הנוגע לנושאי משק המים.

הצעת החוק הייתה צעד בכיוון הנכון, אך גם הייתה רחוקה מלהיות מיטבית. לדוגמה, ההרכב שהוצע למועצת המים הציבורית כלל נציגים מן הציבור, אך נשלט על-ידי נציגי ממשלה, והיא נעדרה סמכויות משמעותיות. עמדת החברה להגנת הטבע הייתה כי על המועצה הציבורית להיות מאוזנת (ממשלה וציבור) ובעלת סמכויות, ולשקף באופן ראוי את העובדה שהמים הם משאב ציבורי, ושניהולם כרוך בסוגיות חברתיות, כלכליות וסביבתיות רחבות.

אלא שגם הצעת החוק הזו, שעל אף מגבלותיה יישמה את העיקרון של אחריות ובקרה ממשלתיות מחד גיסא ומעורבות ציבורית בהחלטות רשות המים מאידך גיסא, מצאה את דרכה למגירה עם חילופי השלטון (בשנת 2013), יחד עם דו"ח ועדת החקירה הממלכתית. מאז לא נראו עקבותיהם.

נוסף על כך, לאחר עשרות שנים של ניהול משק מים שהתמקד בטווח קצר ובינוני, תוך ניצול יתר של משאבי המים הטבעיים, רק בראשית המאה ה-21 (בעקבות משבר המים החמור של 2001) החלה רשות המים לשקוד על הכנת תוכנית-אב ארוכת טווח. נוסח אחרון לתוכנית פורסם ב-2012, אולם היא נעצרה בשלב של מסמך

מדיניות^[3] – שלב ראשון בלבד, ועד היום לא הוצגו תוכניות ליישום המדיניות. גם העדכון לתוכנית-האב, הנדרש בדחיפות לנוכח שינויים מהותיים שחלו בינתיים במצב משאבי המים, עדיין מדשדש. כלומר, אין כיום בנמצא תוכנית-אב אופרטיבית ועדכנית שתנחה את פעילות מוסדות רשות המים, ותאפשר בקרה ציבורית על קיום מטרותיה.

אל תוך הלקונה הזו נכנסה החברה להגנת הטבע, ויחד עם מומחים רבים מתחומי המים השונים הקימה בשנה האחרונה את הפורום הציבורי למים, שמטרתו לשמש פלטפורמה לדיון פתוח בתחומי מדיניות משק המים, באכסניה הכוללת בעלי עניין מגוונים. הפורום הוא התארגנות וולונטרית לחלוטין, אך אחת ממטרותיו היא להביא להקמתה של מועצת מים ציבורית, סטוטורית, מאוזנת – ברוח המלצות ועדת החקירה הממלכתית.

שינוי האסדרה ועדכון החקיקה בתחום המים קריטי כיום כפי שהיה בעת פרסום דו"ח ועדת החקירה, ואולי אף יותר. היעדרה של מדיניות ארוכת טווח שתנחה את הרשות המבצעת, כמו גם היעדר פלטפורמה ציבורית אפקטיבית במוסדות המנהלים את משק המים, מובהקים ומורגשים.

הדברים מקבלים משנה תוקף לנוכח האתגרים הגדולים שעומדים בפני משק המים ונוגעים לכלל תחומי חיינו. צרכני המים מתחרים אלה באלה, בעלי העניין מתרבים, מגמות עולמיות משפיעות על ההיצע ועל איכותו, טכנולוגיות מתפתחות, והציבור מתמקצע ומבקש להיות מעורב בניהול אחד מן המשאבים הציבוריים היקרים לו ביותר.

היות שכך, הגיע הזמן לקרוא לנציגי הציבור היושבים בממשלה, ובראשם לממונים על משק המים – שר האנרגיה ומנהל רשות המים – ולדרוש להסדיר כהלכה את מעמדו של הציבור בניהול המשאב, ולחייב את המאסדרים לתכנן ולהיערך כראוי לתרחישי ביקוש והיצע קרובים יותר ופחות. זה הזמן להשלים את תוכניות-האב למשק המים בכלל, ואת תוכניות המים לנחלים בפרט, וחשוב מכך: ליישם אותן. זה הזמן לקרוא לנציגי הציבור לשמור על מקורות המים שלנו, לשקם את אוגר (storage) המים, להבטיח את איכותו ולשקם את הנחלים – לרווחת הציבור והטבע כאחד.

זה הזמן להוציא את התיקון לחוק המים מן המגירה, לאוורר, לעדכן ולאשר אותו. זה הזמן להביא למשילות מים יעילה וצודקת, משתפת, מאוזנת ושקופה.

מקורות

1. הצעת חוק ממשלתית לתיקון חוק המים (תיקון 25). 2012.
2. ועדת החקירה הממלכתית בנושא ניהול משק המים בישראל. 2010. דו"ח הוועדה.
3. רשות המים. 2012. תכנית אב ארצית ארוכת טווח למשק המים – חלק א' – מסמך מדיניות.